

Egyházi beszéd.*

Irta: **Kovács Lajos.**

Alapige: Máté XXVIII. 19. „Elmenvén, tanítsatok minden népeket, megkeresztelvén őket Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében”.

»Elmenvén, tanítsatok minden népeket, megkeresztelvén őket Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében«. Egyike ez azoknak a jól ismert és minden egyszerűsége mellett sem közönséges jelentésű evangéliumi kifejezéseknek, melyeket sokszor és örömmel, mondhatnám bizonyos kedvteléssel hangoztatunk a keresztlény szószékeken s más körben végzett kötelességeink teljesítése közben, mert a keresztlény emberiség célját és kötelességének irányát látjuk azokban megjelölve. Azok közé a nagyértékű utasításszerű kijelentések közé tartoznak az alapige szavai, melyek életének alkonyán hangoztak el a Jézus ajkairól s már ennél fogva is különös becses és jelentőséggel kell hogy bírjanak minden jóra való és vallásos lelkületű keresztlény emberre nézve. Sőt a Máté evangéliuma szerint úgyszólván ez az utolsó utasítása Jézusnak tanítványai számára.

A nagy Mester tehát méltán tünhetik fel e pillanatban lelki szemeink előtt úgy, mint aki távozóban van. Érzí, hogy rövidre terjedt földi pályafutása vége felé közeledik. Lelke tudja már, hogy küzdelmeinek nemsokára vége szakad s a földi lét határai bezáródnak számára és megnyílik előtte az örökkévalóság kapuja, melyen át elválhatatlanul kíséri tanítványainak, szereteteinek ragaszkodása, anyiaiaknak forró szeretete, rövid életének oly sok szép

* A Bedő Alberttől hirdetett pályázaton jutalmat nyert.

emléke, szavainak és cselekedeteinek a lelkekben visszamaradt áldó hatása.

Jézus távozóban van és búcsuzik. Ajkán már elhangzottak azok a szebbnél-szebb kijelentések, melyek örökre emlékeztetések lesznek azok előtt, akik hallhatták s azok előtt is, akik az ő tudományát megérteni és példáját követni próbálják. Hallottuk mi is: »Uj parancsolatot adok nektek: egymást szeressétek«; »Békességet hagyok nektek, amaz én békességemet adom nektek, melyet a világ nem adhat«. Igéje biztatott már minket is: »Nem hagylak titeket árvául«, »ahová én megyek, tudjátok, az utat is tudjátok«. Szavai megcsendültek már a mi szívünkben is, melyeket bizó lélekkel ég felé tekintve imádkozva mondott ajaka: »Atyám, én dicsőítettelek Téged a földön, elvégeztem a dolgot, melyet rám bízál, most annak okáért dicsőíts meg Te is engemet tennemagadnál«. Készen áll hát egészen, hogy mennyei Atyjának kezeibe ajánlja lelkét. De nem távozzhatik mégis addig, míg tanítványainak s általuk összes követőinek egy határozott célt még nem jelöl és röviden össze nem foglalja azokat a teendőket, melyeknek teljesítésétől függ az általa hirdetett eszmének terjedése és diadala s az embernek egész lelki boldogsága.

Utasítást ad hát övéinek. Földi javakkal ugyan nem dicsekedhetik, de szellemi gazdagsága és lelki szüksége méltó felhasználására határozottan rendelkezik. Hogy példája követésére és eszméi terjesztésére továbbra is buzdítsa és lelkesítse közvetlen és mindenkori tanítványait, egyszerű, de jelentőségteljes szavakkal szabja meg működésük irányát mondván: »Elmenvén, tanítsatok minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, Fiunak és Szentléleknek nevében«.

Ugy tetszik nekem kedves atyámfiainak, hogy ezekben a szavakban a legvilágosabban és leghatározottabban van kifejezve a tanítványi kötelesség. Jézus két pontban foglalja össze azt. Egyik a tanításra, másik a tanításon alapuló keresztelésre vonatkozik. Míg ezekről szólok, kísérjen figyelmetek.

I.

Jézus tehát a tanításban jelöli meg a tanítványok egyik kötelességét. Bizonyára azért teszi ezt, mert ő maga is a tanításnak szentelte egész életét s teljesen meg volt győződve afelől, hogy csakis ezzel lehet a lelkekhez közel férközni, a tévelygéseket eloszlatni, az elmékbe világosságot önteni és látta, hogy csakis ezzel lehet credményeket elérni.

Ma már azt hiszem, nem kell hosszasan magyarázni és bizonyítani, hogy a tudomány uralja a világot. A népek szellemi haladásának és mivelődésének irányát azok a nemzetek szabják meg, melyek szellemileg a legkifejlettebb fokon állanak.

A tanításnak kétségtelenül a tanulás az alapja. Ez a két szó: tanulás és tanítás magában foglalja egy valamire való embernek egész élete célját és kötelességei irányát attól a pillanattól kezdve, midőn öntudatra ébred, egészen szive utolsó dobbanásáig. Tanulás és tanítás nem egyebet jelent, mint az életet a maga teljességében. Tanul az ember az életből, a tapasztalatból, a könyvekből, a külvilág jelenségeiből, a szellemi élet működésének megfigyeléséből s általában mindenből, amire csak a figyelem kiterjed. Tanult Jézus is. Ismerte nemzete múltját, történetét. Jártas volt a próféták írásaiban s a Dávid király hitelesítő zsoltáraiban. Tisztában volt kora népének vágyaival, reményeivel, váraozásával, valamint tévelygéseivel, hibáival, törekvéseivel, meddő harcaival is. Tanító iskolája a zsinagóga volt, meg a puszta és a magány s általában a természet kelete, a társadalmi élet romlottsága; tanítómestere pedig különösen saját esze, szive, megfigyelő tehetsége és ezeknek okos felhasználása. Ezekre támaszkodva biztos fegyverekkel indult el a nemes harcra, hogy végre is diadallal mondhassa el: »bizzatok, én meggyőztem a világot«. Ennek a győzelemnek pedig az alapja nem más, mint a bölcs előrelátás, a legnehezebb helyzetben is magát feltalálni tudó tanítás.

Ennek a folytatására akarja buzdítani tanítványait, midőn mondja: »Elmenvén, tanítsatok minden népeket».

Hogy e szavaknak a fontosságát és e megbízatás tel-

jesítésével járó nehézségeket megláthassuk, egy pillantást kell vetnünk annak a kornak a gondolatvilágára és a Jézus munkásságára.

Tudjuk, hogy a zsidó nép a mózesi törvényre építette fel valláserkölcsei életét, hitrendszerét, minden reményét és várakozását. Előtte az volt igaz és szent, amit a törvény mondott. Lehet, hogy ellene mondott annak a józan ész és a lelkiismeret szava, de ragaszkodott a törvény betűjéhez, mert azt tanulta és azt követelték tőle a törvény őrei és magyarázói. Így a zsidó nép egyebek mellett vallási tekintetben is egyoldalúságba esett, talán akaratlanul, a minnek természetes következménye alig lehetett más, mint az, hogy a lényegét figyelmen kívül hagyva, akárhányszor mellékes szempontok érvényesítésére törekedett. Ezért mondá Jézus, hogy »aki az egész törvényt megtartja, vétkezik egy dologban, az egész törvényt megtartásában«. Ő maga kijelentette, hogy nem jött a törvény eltörlésére, hanem inkább betöltésére, de a midőn betölteni akarta, a törvénynek nem betűjét, hanem lelkét, szellemét nézte és a *szerint* cselekedett. Ez a felfogása nagy ellentéteket szült közte és a zsidó papság között, a minnek nyílt ellenségeskedés lett a következménye. A zsidó papság ragaszkodott a hagyományhoz, mert félt, hogy ha megrendül az alap, összeomlik az egész alkotás, az egész múlt. Jézus pedig erősen hangoztatva a szükségzerű fejlődés és előhaladás alapfeltételét: »legyetek tökéletesek«, arra törekedett, hogy a régi alapon megállva új erőt, új lelket öntsön a nemzet életébe, vallási és erkölcsi felfogásába, mert csak így remélheti élete biztos fennmaradását s tekintélye és vezérszerepe megtartását, akár vallási és mivelődési, akár gazdasági és szellemi téren. Egyik felől tehát az érdekeiket és befolyásukat, anyagi jólétüket és kényelmüket féltő hatalmasok állottak, másfelől pedig az, aki kis csapatával a szív és lélek jogait és jogos követeléseinek kielégítését többre becsülte minden földi gazdagságánál és kierőszakolt tekintélynél: Jézus, mint a szellemi szabadság hirdetője, a lelki élet jogainak védője és oltalmazója.

Tudjuk, hogy amily mértékben terjedtek eszméi és

növekedett tekintélye, épp oly mértékben nőtt az ellenségeskedés is ellene, melynek alapját a hatalmi jog, felluvalkodás, gyűlölet és rosszakarat képezte. Itt az alatlomosság és képmutatás üzle gonosz játékát, amott pedig a nyíltság és őszinteség lengette zászlóit. Itt a visszafojtott gyűlölet és a sötét irigység lövöldözte mérges nyílait, amott az ártatlanság, szelidség és jóakarát csillogtatta ragyogó fegyverét. Végre is el kellett következnie a döntő harenak. Pillanatra úgy tetszett, hogy a hatalom győzött, de győzelme romlásának volt az előjele. Ellenben az igazság bajnoka ha látszólag veszteséget szenvedett és elesett is, de — mint annyiszor még a világtörténelem fényes lapjainak bizonyossága szerint — megdicsőült a küzdelemben és példányképévé lett azoknak, akik meggyőződésükkel, az igazságért, a szellemi szabadság örökkévaló kincseiért hiven és igazán küzdenek.

Tanítványai látták a nagyszerű harcot, tanúi voltak a küzdelemnek. Látták, hogy mily nagy lelki erővel kell rendelkezni annak, aki elcsüggedni nem akar. S viszont könnyen elképzelhették azt is, hogy mily nehéz lehet helyzetük a vezér nélkül. Tán még a Mester életében aggodalommal töltötte el lelküket a jövőendő.

És ilyen mult mellett s ilyen jövővel szemben mondja Jézus tanítványainak: »Elmenvén tanítsatok minden népeket.« Hogyne éreznék tehát a feladat nagyságát, a köteleesség teljesítés nehézségét, melyet a Jézus parancsa állít eléjük? De viszont nem kell-e meglátniok világosan a Jézus szavainak mély értelmét és jövőre irányuló fontosságát? Hisz e parancs teljesítésétől függ a megkezdett munkának óhajtott és remélt sikere. Ha a tanítványok megértik a célt, mit Jézus szavaival kifejezni akar s életüket a Mester kívánsága teljesítésére szentelik, akkor lehet remény, hogy a munka tovább folytatódik és eredményes lesz, de ha a tanítványok csak addig tudnak lelkesedni, míg Mesterük közelükben van, míg látják hitét és bizalmát, türelmét és lelkesedését, míg érzik megbocsátani kész szívének és nagy lelki erejének felemelő hatását, azután pedig kevésnek érzik erejüket a nagy munka folytatására, melyet ragyogó színekkel fest meg a kitartás, a bátorság, az ön-

feláldozó szeretet munkás keze s melynek nem hiányzik szenvedései mellett dicsősége sem, de ha nem lesznek akik az ismert úton tovább haladjanak s a szent cél érdekében tovább dolgozzanak, akkor az egész küzdelem hiábavaló lehet. Míg ha Mesterük élete követendő példa előttük; ha lelkükbe vannak írva a Jézus szavai: »példát adtam nektek, hogy amint én cselekedtem, ti is úgy cselekedjetek«; ha készen lesznek a testnek minden erőtelensége mellett is buzgó lélekkel tenni és munkálni; ha átérzik, hogy »nem használ semmit, ha valaki az egész világot is megnyeri, lelkében pedig kárt vall«; ha a csaknem biztosra vehető fokozódó ellenszenvvel növekedő bizalommal és bátorsággal mernek szembe nézni; ha ők is teljesen készen állanak, ha kell, életük árán is, áldozni az igazságért, akkor a Jézus eszméinek, tanainak terjedése bizonyos és az emberiség szellemi és erkölcsi életének helyes irányban való továbbhaladása fel nem tartóztatható. A világosság, melynek előbb-utóbb úgy is le kell győznie a sötétséget, rohamos léptekben halad a szükséges és jogos diadal felé. Az igazság, mely nem ismer érdekét, nem keres pártfogást, melynek nincs szüksége érdemellen támogatásra, mely nem bánt senkit, de érdem szerint jutalmaz, az igazság mind tisztább fényben fog ragyogni.

A tanítványoknak tehát meg kell érteni a Jézus szavait: »Elmenvén, tanítsatok minden népeket«, mert e parancs teljesítésétől függ Jézus megkezdett munkájának sikere s ettől függ az egész kereszténység élete. Tudta ezt bizonyára Jézus is. Azért igyekezett felhasználni minden eszközt arra, hogy tanítványai lelkébe ellenállhatlan erővel oltsa bele az általa megkezdett munka tovább folytatásának a szükségét s annak sikerébe vetett bizalmukat. S mivel tanúi és részesei voltak a küzdelemnek, melyen ő átment; látták, hogy türt és szenvedett, de hitét és bizalmát soha el nem vesztette s viszont ő is tapasztalta, hogy tanítványainak szívét a lelkesedés és akaraterő áthatja, hitte, hogy megértették törekvéseit; bizott bennök, hogy készen állanak példája követésére, készen állanak elmenni és tanítani minden népeket; hitte, hogy az esz-

méket és igazságokat, melyeket ő csüggedést nem ismerve hirdetett, hirdetni fogják tovább s beleoltják minél több szívbe és lélekbe azokat mélyen, igekezni fognak minél többeket megnyerni ama tudomány számára, mely az Isten- és emberszeretet tartja fő törvényének.

A tanítványok eleget tettek a Jézus parancsának. A Jézus által keblükbe oltott szent buzgósággal tanítottak. Hirdették Jézust és eszméit s miként Jézus, ők is csaknem mindnyájan életüket áldozták az evangéliumért. A tanítványok méltók voltak Mesterük bizalmára és szeretetére.

A kereszténység rendszere azóta állandóan és ma is a tanításon nyugszik. A fejlődő életnek, legyen ez vallási, művészeti vagy akár politikai, más biztos alapja nem is lehet. Különösen a protestáns egyház mindig a tanításra támaszkodott. Tehát nem csak a Jézus első tanítványai, hanem a mindenkori tanítványok is átértékelték ama jézusi szavak jelentőségét: »Elmenvén, tanítsatok minden népeket.« S ha azt akarjuk, hogy a tökéletesedés útján feljebb haladjunk, ezt nem is szabad soha elfelejtenünk, mert azt a nagyjelentőségű munkát, melyet Jézus egyszerű szavakkal tett követőinek multhatatlan kötelességévé, csak így folytatjuk, így visszük előre s annak állandó sikerét így fogjuk biztosítani a jövő számára.

II.

A másik kötelesség, melyre a Jézus utasítása vonatkozik: a tanításon alapuló keresztelés.

A mai keresztelésnek az alapját Jézus vetette meg tehát ezekkel a szavakkal: »megkeresztelvén őket az Atyának, a Fiúnak és Szentléleknek nevében«.

A keresztelés ismeretes volt már Jézus előtt is. Keresztelő János, midőn bűnbánatra és megtérésre hívta a népet, megkeresztelte azokat, akik bűneiket megbánva megtértek. Jézus maga is megkereszteltette magát, mielőtt tanítói pályájára elindult volna, mintegy jelezve ezáltal az isteni megbízatást, melynek eleget kell tennie anélkül, hogy a kísértések és akadályok sokasága, a küzdelem nagysága pillanatra is megfélemlítené, avagy a si-

ker elbizakodottá tenné. Az apostolok is megkeresztelték azokat, akik keresztényekké lettek. A keresztelés azonban akkor a dolog természetéből kifolyólag más kellett hogy legyen, mint ma. Akkor a felnőtteket keresztelték meg, akik értelmileg fejlettek voltak, kiknek kiforrott meggyőződésük, kialakult gondolatviláguk volt a hit tételeire nézve. A felnőttek keresztelésénél természetesnek kell találnunk, hogy a keresztelést megfelelő tanítás előzte meg. Tudjuk, hogy kezdetben a keresztény egyház a zsidókból és a pogányokból lett keresztényekkel szaporodott. Azokat az embereket tehát, akik egészen más gondolat- és hitvilágban nőttek fel, meg kellett előre ismertetni az elvekkkel és tanokkal, melyeknek magukat ezután alávetni tartoztak s csak ez ismeret alapján lehetett felvenni a keresztény egyházba.

Itt tehát a keresztelés a tanítás és tanulás eredményét jelentette. Befejezése volt annak az eljárásnak, mely az áttérni szándékozót alkalmassá tette a keresztény egyházba való felvételre. Míg egyfelől meggyőzte az illetőt arról, hogy eddigi életmódjával, gondolatvilágával és hitfelfogásával szakítania kell, vagyis le kell vetni a régi ruhát szellemi és erkölcsi, társadalmi és egyházi tekintetben egyaránt és újat kell felőltetnie, addig másfelől tudatos elkötelezés akart lenni arra nézve, hogy aki megkeresztelkedik, alkalmazkodnia kell a keresztény vallás törvényeihez és követelményeihez, azaz a Jézus példája szerint és szellemében kell élnie és cselekednie. Ezért helyez Jézus is oly nagy súlyt az alapige szavaiban a tanításra és keresztelésre egyaránt, ezért küldi ki tanítványait a nagy világba azzal a megbiztatással: »elmenvén, tanítsatok minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében«.

Jézus szerint is a valódi keresztelésnek szükséges előfeltétele a felvilágosító és meggyőző tanítás. Enélkül nincs annak erkölcsi értéke, az életre kiható magasabb jelentősége. Enélkül egyszerű jelkép marad és talán örökre nélkülözni fogja a megkeresztelt az új élet kezdetének feltételét, a benső újjászületés indító okait. Egy folytonos újjászületést eszközölő erővé pedig aligha válhatik a

szívben az a külső jelkép csak úgy magára, a belső rugók hiányával. Ellenben a szilárd alapon nyugvó, vagyis jól előkészített keresztelés határozott és biztos nyereséget jelent. Mert annak az alapja a tudatos, a megértő hit, mely nemcsak a szívet nyugtatja meg, nemcsak az elmét világosítja fel, hanem buzgó követőjévé és hirdetőjévé is teszi az ily módon megkeresztelt embert a Jézus életének és vallásának.

Azonban a keresztelés külső formája idők folytán bizonyos átalakuláson ment keresztül, de ugyanazon szellem jut benne kifejezésre ma is és jelentősége is ugyanaz. Ugyanis a kereszténység azáltal, hogy újabb meg újabb nemzedékek váltották fel kebelében egymást, meghatározott fejlődési irányt vett; körvonalai hovatovább mind tisztábban alakultak ki és már nem csupán a körülálló elemek csatlakozásával gyarapodott és erősödött, hanem önmagában is növekedett. Ha tehát eleinte a felnőttek megkeresztelése volt parancsoló szükség, idővel a kisdedeket kellett legalább jelképesen elkötelezni a keresztény egyház tagjaivá. Most tehát a keresztelést nem előzhette meg a tanítás. Most már valóban csak jelképpé változott az az, mely csak kezdete, kiinduló pontja annak az igazi keresztelésnek, melynek erkölcsi és szellemi értéke is kell hogy legyen. A tiszta vízzel való jelképes keresztelés után, midőn a gyermek testileg és lelkileg annyira fejlődött, hogy már kezd öntudatosan látni, gondolkozni, ítélni, kezdődik ez a szellemi és erkölcsi értékkel bíró igazi keresztelés, mely a vallástanítás elég hosszú útján vezet át s amely egyelőre legalább a konfirmációval, vagyis a hitben való megerősödés bizonyoságátételével fejeződik be. Ez az eljárás a jelkép mellett kifejezésre juttatja a belső értéket is. A látszaton felülemelkedve, igyekszik megtalálni azokat az eszközöket, melyeknek felhasználásával kidomborodik a magasabb jelentőség is, amely abban áll, hogy a fejlődő lélek hitériói már vallást tud tenni és így kiérdemli azt a méltóságot, hogy cselekedetei felelősségének terhét maga hordozza.

Ez az öntudatos hit, ez a kifejlődött, megerősödött tudat az alapja annak a magasabbrendű hitéletnek, ame-

lyet a biblia tűzzel és a szentlélekkel való megkeresztelésnek nevez. Ez az alapja annak az ember életében mindig szükséges benső újjászületésnek, melynek különben is már a fejlődés törvényeinél fogva is állandóan alá van vetve mindenkinek erkölcsi, szellemi és lelki élete s amely folytonosan ösztönzi az embert a tökéletesedés útján való feljebb és feljebb emelkedésre.

Ez a magasabbrendű, tűzzel és szentlélekkel való megkeresztelés eszközli azt, hogy az ember mélyen beleoltva érzi lelkébe azt a vallásos erőt, azt az egyházhoz való igaz ragaszkodást, amelynek érzelében nemcsak az egyház tagjának tekinti magát, hanem beszédével és cselekedetével, jó tetteivel és nemes jellemével s általában egész életével és közéleti tevékenységével bizonyosságot is igyekszik tenni a kebelében élő vallásos buzgóságról, jóra valósságról, egyháziasságról, fennen hirdetve, hogy buzgó, munkás tagja, erős oszlopa az egyháznak; hirdetve, hogy tisztában van a keresztyénység céljával és követelményével, vallásunk jóságával és üdvösséges voltával, hitelveink tisztaságával és igazságaival, cselekedeteink és törekvéseink nemes irányával.

Az emberi lélekben kialakult magasabb felfogás és az életben folyton nyilvánuló újjászületésnek a hatása változtatja a gyakorlati szertartást lényegében szellemi értékűvé s teszi alkalmassá az emberi lelket arra, hogy ne csak felfogja és megértse, hanem át is érezze a keresztyén vallás magasztosságát s kész legyen bármely áldozat árán is »szerint a tudomány szerinti élni, amely az Atyának akaratából, a Fiú által kihirdettetett s a Szentlélek ereje által mindnyájunkban munkálkodik«.

Ez a szellemiség adja meg unitárius hitünk szerint a keresztelésnek igaz jelentőségét; ez teszi méltóvá arra, hogy Jézus és a tanítványok példája szerint, mi is mindig vallásos hittel, benső meggyőződéssel és ünnepélyességgel gyakoroljuk azt, bizonyítva ezzel is, hogy a Jézus parancsainak és tanításainak megtartói, vallásának hű követői és igaz hirdetői vagyunk.

Ai! Jézusnak a tanítványai számára adott utasítása: »Elmenvén, tanítsatok minden népeket, megkeresztelvén

őket az Atyának, Fiúnak és Szentléleknek nevében» szól a mai kor keresztényeinek is. Ez a parancs tulajdonképpen a keresztény vallás szellemében való nevelésre buzdít. Erre igyekszünk mi is, midőn az unitárius vallás szellemében neveljük gyermekeinket és embertársainkat, mert ez a nevelés egyel jelent a Jézus szellemében való neveléssel. Ha nem így volnánk meggyőződve s ha ez a meggyőződésünk nem volna megdönthetetlen, akkor nem volnánk méltó követői a Jézus eszméinek és igaz tagjai egyházunknak. A kereszténység középpontjában Jézus áll csodásan vonzó egyéniségével, fenséges alakjával, eszményi életével és tanításaival. Az ő életét és tanításait hirdetnünk, tanítanunk kell minden népeknek. Eszméit, hitét és meggyőződését, az igazságért folytatott esüggedetlen küzdelmeit s az emberiség boldogsága érdekében kifejtett munkásságát át kell ültetnünk a mindenkori emberiség szívébe és lelkébe. Csakis ez lehet igaz célja vallásunknak s általában a keresztény vallásnak. Így mutatjuk meg, hogy érezzük kötelességünket, tisztában vagyunk teendőinkkel; így teszünk bizonyosságot arról, hogy gyakorlati eljárásunk és hitelveink egyaránt a Jézus Krisztus életében és tanításaiban gyökereznek. *Amen.*

Adatok kolozsvári unitárius egyházközségünk régibb klenodiumairól.*

Közli: Kelemen Lajos.

III.

Kolozsvár, 1699 november 17.

*Gálffy Pál a kolozsvári unitárius egyházközségnek két virágos kupát
hagyományoz.*

Én *Gálffy Pál* praesentibus recognoscalom az én és feleségem, *Kolosi Anna* holta után az mely virágos és halforma testállásocskán álló kupákat az tiszteletes ecclesiától énnékem cserében attanak, azoknak ketteit, nagyobbikot hagyom és testálom az tiszteletes colosvári unitaria eclésiának, ugy, hogy nem más, hanem schola vagy templom szükségére költhessék, ha el kelletik adnia. Melyrül adom ez testimonialisomat, futura pro cautela.

Datum *Colosvar* 1699 17 9bris

Gálffy Pál mp.

(PH.)

Kivül XVIII. századi kézírással: Gálffy Pál uram az mely két ezüst poharokat az t. unitaria ecclától cserélt, hadgya maga holta után ugyan az t. unitaria ecclesiának

Más kézzel: Unit. Eccla (104). Körmötzi János kezével: 1699 17 9br.

(Eredetije félíven, a kolozsvári unitárius egyházközség levéltárában. Fasc. I. Nro. 36 sz. alatt.)

* Az első közlemény megjelent a Keresztény Magvető 1918-i évfolyama 160—70 lapjain.